

en invloed tot bezet Nederland uit te breiden, soms met weinig, soms met veel succes. Wel waren *Reichskommissar* Seyss-Inquart en *Wehrmachtbefehlshaber* Christiansen bevoegd, zich bij conflicten met derden, alsook bij onderlinge conflicten op Hitler te beroepen – heel iets anders is of zij er naar eigen overtuiging verstandig aan deden, dat beroep in te stellen. De drie besluiten regelden in wezen formele competenties – meer niet. In geen enkele staat wordt evenwel ooit de realiteit van de machtsuitoefening volledig door de voor dat staatsbestel vastgestelde regels gedekt. In het nationaal-socialistische Duitsland vormde die tegenstelling tussen materiële macht en formele bevoegdheid zelfs een wezenstrek van het gehele systeem.

In *Voorspel* hebben wij betoogd dat zulks al uit de opzet van het Derde Rijk voortvloeide. Hitler, de *Führer*, was niet in het minst geïnteresseerd in het zorgvuldig afpalen en aanhouden van competentiegrenzen. Hij ging van een tegengesteld principe uit. Hij gaf bij voorkeur aan verschillende gezagsdragers aangrenzende, elkaar overlappende of zelfs overeenkomstige opdrachten. Hij beseftte terdege dat daar een intense frictie door zou ontstaan; die frictie werd door hem bewust bevorderd. ‘*Man muss die Menschen sich reiben lassen*’, had hij eens gezegd, ‘*durch Reibung entsteht Wärme und Wärme ist Energie*.’ Het was wel onvermijdelijk dat het op dit principe opgebouwde systeem van machtsuitoefening een tamelijk chaotisch en ondoorzichtig geheel werd waarin het van alle machthebbers persoonlijk afhing welke concrete inhoud zij wisten te geven aan de formele opdrachten die hun door de *Führer* verstrekt waren. Het moge waar zijn dat uiteindelijk alle draden van de macht in Hitlers handen samenkwamen, even waar is dat die draden op alle lagere niveaus kris-kras door elkaar liepen en menigmaal hopeloos in de war zaten.

Op de 29ste mei, de dag waarop Seyss-Inquart en Christiansen hun functie aanvaardden, was de schijnbaar simpele opzet die in de besluiten van 18, 19 en 20 mei neergelegd was, al aanzienlijk gecompliceerder geworden dan men uit die besluiten alleen zou afleiden. Tot de vier *Generalkommissare* die formeel aan Seyss-Inquart ondergeschikt waren, behoorden er twee, Rauter en Schmidt, op wier benoeming hij geen enkele invloed gehad had en die elk een groot Duits machtscomplex vertegenwoordigden: Rauter de in Himmler gepersonifieerde SS, Schmidt de NSDAP waarin Bormann bezig was, de invloedrijkste figuur te worden. Dan was de minister van buitenlandse zaken, von Ribbentrop, er in geslaagd, in de persoon van *Gesandter* Bene een eigen vertegenwoordiger in Den Haag te krijgen die, in theorie, op hetzelfde niveau werkzaam zou zijn als de vier *Generalkommissare*, en tenslotte had de minister van economische zaken tevens *Reichsbankpräsident*, Walther Funk, weten te bedingen (vermoedelijk in besprekingen met